

Kiintymyssuhteessa
traumatisoitunut lapsi
varhaiskasvatuksessa –
PACE-asette kasvattajan
apuna. Opas Kouvola
kaupungin
varhaiskasvatukselle

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja
nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Mira Meriö

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

MERIÖ, MIRA:

Kiintymyssuhteessa traumatisoitunut
lapsi varhaiskasvatuksessa – PACE-
asenne kasvattajan apuna
Opas Kouvolan kaupungin
varhaiskasvatukselle

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 43 sivua.

Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aiheena oli kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa PACE-asenteen avulla. Työn toimeksiantaja oli Kouvolan kaupungin varhaiskasvatus. Kyseessä oli kehittämistutkimus, joka on toimintatutkimuksen muoto.

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle opas, avulla kasvattajan on mahdollista saada tietoa leikkisyyteen, hyväksyntään, uteliaisuuteen ja empatiaan perustuvasta kiintymyskeskeisestä kasvatustavasta, PACE-asenteesta.

PACE-asenne on Dan Hughesin (2011) kehittämä menetelmä. Sen avulla aikuinen kykenee luomaan turvallisen ja empaattisen yhteyden lapseen. PACE tulee sanoista playfulness, acceptance, curiosity ja empathy eli leikkisä, hyväksyvä, utelias ja empaattinen.

Kiintymyssuhdetraumoista kärsivillä lapsilla voi olla monenlaisia käytökseen ja oppimiseen liittyviä ongelmia ja he ovat jatkuvasti vaarassa tulla väärinymmärretyiksi ja – kohdelluiksi kasvatusympäristöissään. Aikuisten ymmärryksen ja tiedon lisääminen näiden lasten ongelmista ja kiintymyssuhteen merkityksestä kehitykseen on erittäin tärkeää, jotta lapset tulevat kohdatuiksi tarpeitaan vastaavalla tavalla.

PACE-asenteen avulla on mahdollista parantaa kaikenlaista vuorovaikutusta. Sitä voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa sen kaikilla alueilla. Sen yksinkertainen toiminta-ajatus tekee sen mahdolliseksi kaikille kasvattajille

Asiasanat: PACE-asenne, Kiintymyssuhde, kiintymyssuhdetrauma, varhaiskasvatus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

MERIÖ, MIRA:

Educating a child with developmental trauma in early childhood education – using PACE as aid.

A guide book for early childhood education services of Kouvola

Bachelor's Thesis in Social Pedagogy for Work with Children and Young people 43 pages.

Spring 2017

ABSTRACT

The topic of this thesis was how to support children with developmental trauma in early childhood education using a PACE-attitude as a method. The commissioner was the early childhood education services of Kouvola. This thesis is a developmental research which is a form of action research.

The purpose of this thesis was to create a guide book for the early childhood education services of Kouvola. With the help of this guide educators in the field of early childhood education are able to get knowledge about attachment based approach PACE. PACE is short for Playfulness, Acceptance, Curiosity and Empathy.

PACE is a method developed by Dan Hughes (2011). It helps the adult to form a connection with the child which is based on safety and empathy.

Children who suffer from developmental trauma may have many kinds of problems. They have issues with learning and behavior. They are also in constant danger of being misunderstood and mistreated. It is really important to raise awareness of their problems and the importance of attachment so that these children will be treated the way they deserve to be treated.

It is possible to improve any kind of interaction with the help of PACE. It can be used in every field of early childhood education. Its' simple idea makes it possibility to every educator.

Key words: PACE, Attachment, Developmental trauma, Early childhood education,

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Taustat ja tarve	3
2.2	Tarkoitus, tavoitteet ja tuotos	3
2.3	Tiedonhaun kuvaus	4
2.4	Kouvolan kaupungin varhaiskasvatus toimeksiantajana	5
2.5	Kouvolan kaupungin varhaiskasvatus toimintaympäristönä	6
3	KIINTYMYSSUHDE – PERUSTA PACE-ASENTEEN TAUSTALLA	8
3.1	Kiintymyssuhdeteoria	8
3.2	Kiintymyssuhdemallit	9
3.2.1	Turvallinen kiintymyssuhdemalli	10
3.2.2	Turvaton kiintymyssuhde	11
3.3	Hajottava häpeä	13
4	TRAUMA JA TRAUMATISOITUMINEN	16
4.1	Kiintymyssuhdetrauma	16
4.2	Kiintymyssuhdetraumasta kärsivän lapsen oireilu	17
4.3	Dissosiaatiohäiriö	21
4.4	Kiintymyssuhdevaurion korjaaminen	22
5	PACE-ASENNE KASVATTAJAN APUNA	24
5.1	Mentalisaatio ja kasvattajan kyky pitää mieli mielessä	26
5.2	Intersubjektiivisuus	27
6	OPPAAN AVULLA PACE-ASENNE VARHAISKASVATUKSEN KÄYTTÖÖN	31
6.1	Prosessi	31
6.2	Oppaan sisällön rajaaminen varhaiskasvatukselle sopivaksi	32
6.3	Haasteet oppaan laadinnassa	35
7	POHDINTA	37
7.1	Työn merkitys ja hyödynnettävyys	38
7.2	Eettisyys ja luotettavuus	39
7.3	Jatko- ja kehittämis ehdotukset	41

1 JOHDANTO

Hoitotyön tutkimussäätiö julkaisi vuoden 2015 lopulla tiedotteen, jonka mukaan Suomessa kuolee joka vuosi jopa 15 lasta kaltoinkohtelun seurauksena. Noin kolmasosa 15-vuotiaista joutuu kotonaan lievän tai vakavan väkivallan uhriksi. On arvioitu, että länsimaissa jopa 4-16 prosenttia alle 18-vuotiaista lapsista joutuu fyysisen väkivallan uhriksi. Kymmenen prosenttia länsimaisista lapsista joutuu laiminlyönnin tai henkisen väkivallan uhriksi. (Hotus.fi, 2015)

Perheensisäisen väkivallan edessä pienellä lapsella ei ole mahdollisuuksia. Lapsen kiintymyshahmon toteuttama kaltoinkohtelu on lapselle tuhoava kokemus. Lapsen kaltoinkohtelulla on kauaskantoisia seurauksia. Kaltoinkohdelluilla lapsilla on elinikäinen riski erilaisten mielenterveysongelmien, käyttäytymisongelmien ja ihmissuhdeongelmien kasautumiseen. Kaltoinkohtelu vaikuttaa perustavanlaatuisella tavalla lapsen minäkuvan kehitykseen sekä siihen, miten lapsi kokee toiset ihmiset. (Golding 2014, 104.)

Kiintymyssuhteen häiriöistä ja kiintymyssuhdetraumasta kärsivillä lapsilla on myös jatkuva riski tulla väärinymmärretyiksi ja -kohdelluiksi. Heidän käytöksensä on usein runsasta ja monella tapaa haastavaa. Lisäksi heillä voi olla monenlaisia oppimisen vaikeuksia. Näihin ongelmiin reagoidaan usein tiukentamalla kuria ja keskittymällä käyttäytymisen hallintaan.

Terapeuttisen, kiintymykseen perustuvan kasvatustavan tulisi olla lähtökohta kiintymyssuhdetraumasta kärsivän lapsen kanssa. Kasvattajan tehtävä on tukea ja tarjota hoivaa lapselle, jolla on varhaisten ihmissuhteiden ongelmista syntyneitä suuria haasteita. Työskentely vaatii kasvattajalta syventymistä, ymmärrystä ja avoimuutta. Onnistuminen edellyttää tukea, ohjausta ja koulutusta sekä usein moniammatillista yhteistyötä. Kaikki alkaa kuitenkin asenteesta ja kohtaamisesta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tämä opinnäytetyö on kehittämistutkimus. Kehittämistutkimus on toimintatutkimuksen muoto. Siinä yhdistyvät sekä tutkimus että kehittäminen. Kehittämistutkimuksen taustalla on tarve muuttaa asioita ja sen tuloksena syntyy tuotos. (Kananen 2012, 19.) Tässä tapauksessa tuotoksena on opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa PACE-asenteen avulla.

Kehittämistutkimuksella ei tarkoiteta mitään tiettyä tutkimusmenetelmää, vaan se koostuu joukosta erilaisia tutkimusmenetelmiä, jotka valitaan aina tilanteen ja kehittämiskohteen mukaan. Kehittämistutkimus voidaan nähdä monimenetelmäisenä tutkimusotteena ja siinä voidaan yhdistää sekä kvalitatiivisiä että kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. (Kananen 2012, 19.)

Tässä opinnäytetyössä tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivinen tutkimus pohjautuu induktiiviseen prosessiin. Se kulkee yksityisestä yleiseen ja on kiinnostunut useista samanaikaisista tekijöistä, joilla kaikilla on oma vaikutuksensa tutkimuksen lopputulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 25.)

Kehittämistutkimuksen taustalla on aina teoriapohjainen tieto, jolle kehittäminen pohjautuu. Jotta voidaan puhua kehittämistutkimuksesta eikä pelkästään kehittämistyöstä, on taustalla oltava aina tutkimuksellinen ote. (Kananen 2012, 20.)

Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on muodostettu yleisen kirjallisuuskatsauksen keinoin. Kirjallisuuskatsauksen avulla kartoitetaan sitä tietoa, jota on olemassa tietyltä rajatulta alueelta. Sen avulla on mahdollista saada tietoa siitä, miten paljon käsiteltävältä aihealueelta on olemassa tietoa ja millaisesta näkökulmasta aihetta on käsitelty. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 121.)

Kun opinnäytetyöksi valikoituu kehittämistutkimus, sen raportointi noudattaa tutkimusprosessia ja sen vaiheita. Raportointimuoto on sama kuin opinnäytetyön yleinen raportointimalli. (Kananen 2015, 15.)

2.1 Taustat ja tarve

Opinnäytetyöni aiheena on kiintymyssuhdetraumasta kärsivän lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa käyttäen avuksi yhdysvaltalaisen Dan Hughesin kehittämää PACE-asennetta. Opinnäytetyöni tuotos on opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle.

Ajatus tähän opinnäytetyöhön lähti osittain omasta tarpeestani ja kiinnostuksestani saada lisää tietoa kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen tukemisesta päiväkotiympäristössä. Työskentelen kouvoolalaisessa päiväkodissa lastentarhanopettajana ja omassa ryhmässäni oli toimintakaudella 2015-2016 kaksi lasta jotka olivat traumatisoituneet suhteessaan vanhempansa ja oireilivat ryhmässä monin tavoin. Toimintakaudella 2016-2017 ryhmässäni on jälleen lapsia, joilla on kiintymyssuhdeongelmia, vaikka varsinaisesta kiintymyssuhdetraumasta ei voidakaan puhua.

Huomaan omassa työssäni, että on vaikea saada oikeaa, ajantasaista tietoa koskien kiintymyssuhdetraumoja ja sitä, millä tavoin nimenomaan varhaiskasvatuksessa on mahdollista auttaa näitä lapsia. Suurin osa löytämistäni oppaista ja kirjallisista teoksista oli suunnattu lastensuojelun tarpeisiin ja tässä ympäristössä toimimiseen. Lapset viettävät päiväkodissa suuren osan päivästä ja on tärkeää, että heidän tarpeisiinsa vastataan myös tässä ympäristössä.

2.2 Tarkoitus, tavoitteet ja tuotos

Opinnäytetyön tarkoitus on oppaan avulla lisätä varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoa PACE-asenteen, tunnevirittäytymisen ja mentalisaation vaikutuksesta kiintymyssuhdetraumasta kärsivään lapseen.

Tämän opinnäytetyön tavoite on luoda opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspalveluille. Käsittelen oppaassa laajasti kiintymyssuhdetta ja sen vaikutusta sekä kasvattajan että lapsen käytökseen ja tapaan olla vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Kuvaan oppaassa myös kiintymyssuhdetrauman erilaisia ilmenemismuotoja ja vaikutuksia lapsen käytökseen ja kykyyn oppia. Esittelen oppaassa monipuolisesti PACE-asenteen periaatteen sekä sen tuomia hyötyjä ja mahdollisuuksia päiväkotiympäristössä. PACE-asennetta käytetään hyväksi kiintymyskeskeisessä terapiassa, joka pohjaa kiintymyssuhdeteoriaan. Tämän vuoksi kiintymyssuhdeteorian syvällinen ymmärtäminen on välttämätöntä, jotta kasvattaja pystyy todella omaksumaankin PACE-asenteen käytön omassa työssään. (Hughes 2015, 17.)

Opinnäytetyön tuotoksena on opas, jonka avulla kasvattajan on mahdollista saada nopeasti kattava ja tiivis tietopaketti kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen kanssa työskentelystä.

2.3 Tiedonhaun kuvaus

Olin kesällä 2016 yhteydessä Lahden ammattikorkeakoulun informaattikkoon ja sain neuvoja ja tukea lähdemateriaalin etsimiseen ja kirjallisuuden kartoittamiseen.

Aloitin kirjallisen aineiston hankinnan vapaalla sanahauulla Googlesta ja Google Scholarista. Lisäksi hain tietoa tietokannoista; Melindasta, Arto:sta ja EBSCO:sta. Hakusanoina käytin sanoja PACE-asenne, PACE+päiväkoti, PACE+varhaiskasvatus, traumatisoituminen, trauma*, lapsi+traumatisoituminen, Varhaiskasvatus+kiintymyssuhde+trauma, kiintymyssuhdetrauma+varhaiskasvatus, kiintymyssuhdetrauma+päiväkoti.

Löysin useita teoksia, jossa käsitellään aihealueeseeni sopivaa teoriapohjaa. PACE-asenteen ja varhaiskasvatuksen yhdistävää teoriapohjaa löytyi varsin niukasti. Ainoastaan yhdessä lähteessä oli maininta PACE-asenteen käytöstä varhaiskasvatuksen piirissä. Kolmessa

lähteessä PACE mainittiin opettajan keinona tukea oppilasta kouluympäristössä.

Englanninkielisinä hakusanoina käytin attachment relationship+early childhood education+trauma, attachment relationship+problem, PACE, PACE+daycare, PACE+early childhood education ja fraasia ”How to support traumatized child”. Artikkeleita suoraan opinnäytetyöni aiheeseen liittyen tuli edelleen niukasti; yksi lähde käsitteli opettajan roolia 0-8-vuotiaiden kiintymyssuhteissa traumatisoitujen lasten tukemisessa.

Suurin osa käyttämistäni lähteistä on korkeintaan kymmenen vuotta vanhoja. Mukana on myös joitakin artikkeleita, jotka ovat yli kymmenen vuotta vanhoja, mutta olen päättänyt käyttämään niitä, koska niihin on viitattu usein myös viimevuotisissa julkaisuissa.

Koska opinnäytetyöni käsittelee PACE-asenteen hyödyntämistä päivähoitossa, keskeisimpiä lähteitani tässä työssä ovat menetelmän kehittäjän Dan Hughesin ja hänen oppilaansa Kim Goldingin teokset. Teoksissa kuvaillaan vuorovaikutteista kehityspsykoterapiaa DDP:tä ja sen käyttömahdollisuuksia laajalti erilaisissa yhteyksissä. PACE-asenne on olennainen osa tätä terapiasuuntausta.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyvä opas on suunnattu päiväkotien käyttöön käyttöön. Päiväkodeissa annettava varhaiskasvatus on Suomessa yleisin varhaiskasvatuksen muoto.

(Varhaiskasvassuunnitelman perusteet 2016, 17.) PACE-asenne on kuitenkin terapeuttinen hoitoasenne ja soveltuu käytettäväksi monenlaisissa vuorovaikutustilanteissa ja sen avulla voi parantaa ja syventää mitä tahansa vuorovaikutussuhdetta.(Golding 2014, 9.)

2.4 Kouvolan kaupungin varhaiskasvatus toimeksiantajana

Työ on tehty nimenomaan varhaiskasvatuksen tarpeisiin, ottaen huomioon tämän toimintaympäristön ja sen erityispiirteet. Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspalvelut. Yhteyshenkilönä toimi varhaiskasvatuksen päällikkö Helena Kuusisto.

Kouvolan kaupunki on jakanut varhaiskasvatuksen alueisiin ja jokaisella alueella on oma aluejohtajansa. Alueet ovat eteläinen, keskinen ja pohjoinen alue. Päiväkotien johtajilla on pääsääntöisesti hallinnollaan kaksi tai useampia päiväkotia. Johtajat ovat hallinnollisia johtajia eivätkä ole mukana lapsiryhmissä. Kaikenkaikkiaan Kouvolaassa on tällä hetkellä 41 kunnallista päiväkotia. Lisäksi Kouvolan kaupungilla on useita perhepäivähoitajia, jotka tarjoavat päivähoitopalveluita.

2.5 Kouvolan kaupungin varhaiskasvatus toimintaympäristönä

Varhaiskasvatusta ohjataan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lainsäädännöllä sekä kunnallisilla, valtakunnallisilla ja kansainvälisillä asiakirjoilla. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Uusi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tulee velvoittavana käyttöön 1.8.2017 alkaen kaikissa kunnissa.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksella on yhteiskunnassamme monia tehtäviä. Sen tavoitteena on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Kunnilla on velvollisuus tarjota varhaiskasvatuspalveluita niitä tarvitseville. Varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 14.)

Varhaiskasvatuksen päämäärä on vaalia lapsuutta ja nähdä se itseisarvoisena kokonaisuutena. Sen tehtävä on auttaa lasta ihmisenä kasvamisessa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa jokaisen lapsen yksilöllinen tuen tarve ja vastata tähän tarpeeseen esimerkiksi pedagogisin järjestelyin, rakenteellisin järjestelyin ja niin edelleen. Tarvittaessa etsitään yhteistyötahoja, jotta lapselle saadaan paras mahdollinen tuki. Mahdollisesti eri tahoilla laaditut suunnitelmat lapsen kuntouttamisesta, kasvattamisesta ja tukemisesta yhdistetään yhteiseksi kokonaisuudeksi. Varhaiskasvatus edistää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 15–19)

Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle tehdään oma varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksessa lapsen esiopetussuunnitelma. Suunnitelmassa kasvattajat ja vanhemmat yhdessä kartoittavat lapsen yksilölliset tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää suunnitelmaa laadittaessa. Tämä mahdollistaa sen, että kasvattajat toimivat yhdessä johdonmukaisesti lapsen tarpeet huomioiden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 10.) Kouvolan kaupungin oma paikallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet valmistuu kevään 2017 aikana.

3 KIINTYMYSSUHDE – PERUSTA PACE-ASENTEEN TAUSTALLA

Kiintymys on valtavan laaja käsite. Aihetta käsittelevää tutkimusaineistoa on paljon ja se ulottuu aina sikiövaiheesta ja varhaislapsuudesta vanhuuteen asti. Tutkimukset osoittavat, että kiintymys vaikuttaa lähes kaikkeen kehitykseen ja toimintaan elämämme aikana. (Hughes 2015, 17.) Tässä luvussa käyn lävitse alun perin John Bowlbyn kehittämää kiintymyssuhdeteoriaa. Aloitan kiintymyssuhde-termin määrittelyllä ja jatkan teorian pääkohtiin. Kiintymyssuhdeteoriaa kehittivät edelleen Bowlbyn kanssa ja hänen jälkeensä edelleen muun muassa Bowlbyn oppilas Mary Ainsworth sekä Ainsworthin oppilaat Mary Main ja Patricia Crittenden. (Ahlström 2015, 205.) Kiintymyssuhdetta on mahdollista kuvata usealla eri tavalla ja kuvaan tässä opinnäytetyössäni kiintymyssuhdemalleja Ainsworthin ja Mainen teorioiden pohjalta.

3.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyksen synnylle keskeisiä asioita ovat lohdutetuksi tuleminen ja lohdutuksen vastaanottaminen. (Hughes 2006, 249.) Kiintymyssuhdeteoria on alun perin brittiläisen psykoanalyytikon John Bowlbyn teoria lapsen ja hänen hoivaajansa välisestä suhteesta. Sen pohjalla on luonnonvalinnan seurauksena syntynyt kiintymyssysteemi, jonka tarkoituksena on edesauttaa vauvan selviytymistä hengissä. Kiintymyssuhteen muovautuminen alkaa mahdollisesti jo sikiövaiheessa. Bowlby kehitti teoriansa 1960-1970-luvuilla ja sitä ovat laajentaneet ja muokanneet muun muassa Mary Main ja Mary Ainsworth 1970-1980-luvuilla. (Golding 2014, 38.)

Teorian mukaan vauvalla on sisäsyntyinen biologinen valmius muodostaa kiintymyssuhde jonka avulla vauvalla on mahdollisuus kokea turvaa ja saada lohtua. Ihmislapsi syntyy kehittymättömänä ja tarvitsee lähelleen aikuisen pysyäkseen hengissä. Hän tarvitsee myös sosiaaliset valmiudet toimia osana elinympäristöään. Vauva joka jää ilman hoivaa, vaikka hänen fyysiset tarpeensa tyydytetään, kuolee niin sanottuun deprivatiotraumaan. Vauva kehittää pääosin ensimmäisen elinvuotensa

aikana valikoiman kiintymiskäyttäytymistä jonka tarkoituksena on pitää hoitaja vauvan lähellä ja rakentaa perusta tapaan olla vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. (Heikkinen-Peltonen 2015, 205.)

Kiintymyssysteemi keskittyy turvallisuuteen ja suojaan ja aktivoituu lapsen kokiessa mitä tahansa uhkaa, pelkoa tai hämmennystä. Systeemin voi laukaista myös lapsesta itsestä lähtöisin oleva asia, kuten esimerkiksi huonovointisuus, väsymys, kipu tai nälkä. Ajan myötä kiintymiskäyttäytymisestä muodostuu lapselle tyypillinen tapa olla suhteessa vanhempiinsa. Tätä kuvataan kiintymyssuhdemallina. Kiintymyssuhdemalleja on useita ja kuvailen niitä tarkemmin seuraavassa luvussa. (Golding 2014, 40.)

Alussa vauvalla on yksi ensisijainen kiintymyssuhde. Se on useimmissa tapauksissa äiti, mutta se voi olla myös esimerkiksi isä, isoäiti tai adoptiovanhempi. Kiintymyssuhteen toinen osapuoli on vauvan ensisijainen hoitaja. Tämän ensisijaisen kiintymyssuhteen rinnalle nousee myöhemmin myös muita tärkeitä ihmissuhteita, mutta pienen vauvan maailmassa ei ole mahdollista olla kovin montaa kiintymyssuhdetta. (Sinkkonen & Korhonen 2015, 38.)

Kiintymyssuhteita mietittäessä on myös erittäin tärkeää pitää mielessä, että lapsi kiinnittyy ensisijaiseen hoitajaansa huolimatta siitä, onko vuorovaikutus turvallista vai ei. Kiintymyssuhde ei myöskään ole millään tavoin heikompi silloin kun lapsen kiintymyskohde toimii lapselle vahingoittavasti. Lapsi muodostaa aina kiintymyssuhteen huolimatta siitä, saako hän rakkautta ja huolenpitoa vai laiminlyödäkö, pahoinpidelläkö tai käytetäänkö häntä hyväksi. (Ahlström 2015, 188.)

3.2 Kiintymyssuhdemallit

Lapsen kiintymiskäyttäytymisvalokoimasta muodostuu myöhemmin lapsen elämässä erilaisia kiintymyssuhdemalleja. Nämä mallit ovat erittäin merkityksellisiä, koska lapsena omaksuttu kiintymyssuhdemalli vaikuttaa koko yksilön elämän ajan hänen tapansa olla yhteydessä muihin ihmisiin.

Ne myös vaikuttavat siihen, mitä lapsi ajattelee itsestään. Niiden ymmärtäminen auttaa kasvattajia esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ymmärtämään paremmin lapsen käytöstä ja löytämään sopivia tapoja kohdata kukin lapsi heidän tarpeitaan vastaavasti. (Heikkinen-Peltonen, 2015. 206) Ne ovat oleellinen osa parisuhdettamme ja esimerkiksi sitä, millaisen kiintymyssuhteen luomme oman lapsemme kanssa. Ne siirtyvät usein seuraavalle sukupolvelle. (Poijula 2016, 89.)

Kiintymyssuhdemalleista on olemassa useita tutkimuksia ja niitä voidaan jaotella useilla eri tavoilla. Käyn seuraavissa kappaleissa läpi eri kiintymyssuhdemalleja Bowlbyn, Ainsworthin ja Mainin tutkimuksiin pohjautuen.

3.2.1 Turvallinen kiintymyssuhdemalli

Kiintymys on perusta lapsen psyykkiselle ja fyysiselle turvallisuudelle. Noin 60-70 % väestöstämme on turvallisesti kiinnittyneitä. (Wennerberg 2010, Ahlströmin 2015, 187. mukaan) Lapselle kehittyy turvallinen kiintymys, kun häntä hoivaavat vanhemmat, jotka huomaavat herkästi lapsen tarpeet ja vastaavat niihin. Lapsi kehittää tällaisessa kiintymyssuhteessa käyttäytymismalleja jossa lapsen tarve olla lähellä vanhempaansa on tasapainossa ympäristön tutkimistarpeen kanssa. He pitävät vanhempaansa turvallisena ja he luottavat siihen, että hänestä pidetään huolta. (Ahlström 2015, 187.)

Turvallinen kiintymyssuhde luo perustan lapsen hyvän itsetunnon kehitykselle. He osaavat etsiä turvaa ja lohdutusta ja apua vanhemmaltaan ja luottavat siihen, että he saavat sitä. Vauva ei kykene itse säätelämään tunteitaan, vaan ne koetaan musertavina. Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhempi auttaa tunteiden säätelyssä. Tämän myötä lapset oppivat pikkuhiljaa säätelämään itse tunteitaan. (Golding 2014, 52-53.)

Kaikissa kiintymyssuhteissa tapahtuu erilaisia katkoksia. Näihin katkoksiin voivat olla syynä esimerkiksi ristiriidat, epäonnistunut tunnevirittäytyminen,

väärinkäsitys tai erossa olo. Turvallisessa kiintymysshteessa katkos korjataan vuorovaikutteisesti mahdollisimman pian. Lapsen vanhempi on aina vastuussa suhteen korjaamisesta, riippumatta siitä, mikä katkoksen on aiheuttanut. Katkoksen korjaaminen tekee lapselle selväksi, että kiintymyssuhde on erittäin tärkeä. Mikään ristiriita, ero tai tapahtuma ei voi katkaista sitä. (Hughes 2015, 21.)

3.2.2 Turvaton kiintymyssuhde

Turvaton kiintymyssuhde kehittyy lapselle jonka ensisijainen hoitaja on epäsensitiivinen, laiminlyövä tai torjuva. Tämä heijastuu lapsen käyttäytymisen organisoitumiseen. Lapsi esimerkiksi voi ripustautua hoitajaansa ja olla hyvin vaativa. Turvaton kiintymyssuhdemalli voidaan jakaa useaan alakategoriaan; Turvaton-välttelevä, turvaton-ristiriitainen ja turvaton-organisoitumaton. (Ahlström 2015, 188-189.)

Turvaton-välttelevä kiintymyssuhde - En tarvitse muita.

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi kehittää kiintymyssuhdemallin, jolla hän näyttää selviävänsä ilman hoitajansa tukea ja välttelee kontaktia. Tällä tavoin lapsi yrittää välttää hylkäämisen aiheuttaman kivun. Samalla lapsi kuitenkin menettää kyvyn rakentaa emotionaalisen vuorovaikutussuhteen. (Ahlström 2015,188.) Turvattomasti kiintyneitä lapsia länsimaissa on 15-25%. (Wennerberg 2010, Ahlströmin 2015,188. mukaan)

Lapsi voi näyttäytyä päivähoitossa hyvin pärjäävänä, itsenäisenä lapsena. Hän on oppinut tukahduttamaan tunteensa ja saattaa pyrkiä miellyttämään aina muita. Läheisyys voi ahdistaa lasta, eikä hän tule mielellään syliin tai ota vastaan lohdutusta aikuiselta. Avun pyytäminen ja sen vastaanottaminen saattavat hävettää lasta. Lapsi voi yrittää saavuttaa turvallisuudentunteen tiukoilla rutiineilla ja kaavamaisella käytöksellä. Hän yrittää näin saada tilanteen omaan hallintaansa. (Välivaara 2010.)

Turvaton-ristiriitainen kiintymyssuhde – En selviä yksin.

Ristiriitaisen kiintymyssuhdemallin kehittäneet lapset näyttävät siltä, että heidän kiintymistarpeensa on jatkuvasti aktivoitunut. Lapsi voi olla levoton, vaikka vanhempi on läsnä, eikä rauhoitu vanhemman lohdutuksesta. Hän ei koskaan tiedä, mitä voi odottaa vanhemmaltaan, joten hänellä on jatkuvasti positiivisia ja negatiivisia tunnetiloja ja nämä sotkeutuvat toisiinsa. Lapsen kiintymyssuhde hoitajaansa on erittäin ristiriitainen. Sitä määrittävät vanhemman tarpeet, eivät lapsen. Wennerbergin (2010) mukaan ristiriitaisesti kiinnittyneitä lapsia on länsimaissa noin 5-15 prosenttia. (Ahlström 2015, 188.)

Lapsen käyttäytyminen voi näkyä kasvattajille erittäin takertuvana. Lapsi ripustautuu aikuiseen ja ahdistuu, mikäli tämä poistuu näkyvistä. Ahdistus ei kuitenkaan välttämättä helpotu, vaikka aikuinen olisi läsnä. Pettymystä ilmaistaan helposti vihalla ja ahdistuksella. Tunneilmaisut voivat olla dramaattisia ja liioiteltuja ja ne voivat purskahdella hallitsemattomasti. Lapsella voi ilmetä erilaisia käytöshäiriöitä, kuten uhmakkuutta ja vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa kavereiden kanssa. Lapsi kokee itsensä arvottomaksi, eikä usko pärjäävänsä yksin. (Välivaara 2010.)

Turvaton-jäsentymätön kiintymyssuhde – Olen arvoton ja huono.

Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa lapsella on jatkuvasti aktiivisena säätelemätön pelkotila. Sitä pidetään kaikkein häiriintyneimpänä kiinnittymismuotona. Tällaisessa kiintymyssuhteessa lapsen ja aikuisen vuorovaikutus rakentuu pelon varaan. Vanhempi on lapselle samaan aikaan turvan ja pelon lähde. Lapselle voi syntyä jäsentymätön kiintymyssuhde jos häntä pahoinpidellään fyysisesti ja/tai psyykkisesti tai käytetään seksuaalisesti hyväksi. Myös lapsilla joiden vanhemmilla on päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia on suurentunut riski jäsentymättömän kiintymyssuhteen synnylle. Riskiryhmässä ovat myös lapset joiden vanhemmilla on itsellään käsittelemättömiä traumoja tai kokemuksia. Kuten aiemmin on todettu, kiintymyssuhdemallit periytyvät helposti sukupolvien yli. (Ahlström 2015, 189.)

Kun tarkastellaan länsimaisia keskiluokkaisia perheitä, noin 15 % lapsista on jäsentymättömästi kiinnittyneitä. Alemmissa sosiaaliluokissa luku on 25 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että kaiken kaikkiaan joka kuudes lapsi on jäsentymättömästi kiinnittynyt. (Wennerberg 2010, Ahlström 2015, 188. mukaan)

Jäsentymättömästi kiinnittyneen lapsen maailma on kaoottinen. Hänen mahdollisuudet normaaliin kehitykseen, sosiaalisiin suhteisiin ja itsetuntemuksen kehittymiseen ovat vaarantuneet oleellisesti. Käytös näkyy kasvattajalle rajuna impulsiivisuutena ja säätelemättömyytenä. Lapsi voi myös suhtautua aikuisiin valikoimattomasti; hän on tuttavallinen ja lähestyy ujostelematta kaikkia ihmisiä, eikä tee eroa vieraan ja tutun ihmisen välillä. Lapsi kokee olevansa arvoton ja paha. (Välivaara 2010.)

3.3 Hajottava häpeä

Vauvaiästä lähtien jokaisella ihmisellä on sisäsyntyinen valmius häpeään. Sillä on yhteytensä syyllisyyden tunteeseen, mutta se on paljon alkukantaisempi tunne. Syyllisyys koskee tekoa, mutta häpeä koskee itseä kokonaisuudessaan. Se on kuin sisäinen romahdus, joka käynnistää välittömästi erilaisia korjaamiseen ja välttämiseen liittyviä reaktioita. Häpeän tunne on yksilöllinen ja sillä on perustansa jokaisen omassa henkilökohtaisessa kehityksessä. (Yletyinen 2015, 281–283.)

Häpeä on osa normaalia sosialisatioprosessia. Pieni vauva ei ole tuhma tai käyttäyty huonosti eikä kurinpidollisille toimenpiteille ole tarvetta. Kun lapsi kasvaa, hän alkaa kokeilla rajoja, jolloin vanhemmat joutuvat kieltämään lastaan. Kieltämisessä on kyse huolenpidosta ja lapsen turvallisuudesta. Lapselle opetetaan, mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Kurinpito katkaisee emotionaalisen yhteyden lapsen kanssa ja johtaa häpeän kokemukseen. Vanhempi kuitenkin korjaa vuorovaikutuksen ja auttaa lasta häpeän tunteen yli. Hän ilmaisee lapselleen hyväksyntää ja rakkautta, jolloin lapsen syyllisyyden taju kehittyy. Syyllisyyden tunteen kehittymisen myötä myös empatiakyky kehittyy. (Golding 2014, 91.)

Terve häpeän kokemus

Lapsi käyttäytyy sopimattomasti, esim. satuttaa toista: vanhempi asettaa rajan: ”Et saa satuttaa muita.”

Lapsi kokee häpeää: piilottelee, peittää silmät käsillään, katsoo pois, menee hiljaiseksi jne.

Vanhempi auttaa lasta selviytymään. ”Olet arvokas ja rakastettava.” Suhde on vahvempi kuin tämä tapahtuma: häpeä vähenee.

Lapsi huomaa käyttäytymisen vaikutuksen muihin ihmisiin.

Syällisyyden tunto kehittyy, jolloin tuntee syällisyyttä kun satutti toista: Empatia kehittyy.

(Mukaillen Golding 2014, 91.)

Tällaisten kokemusten myötä lapsi oppii säätelemään häpeän tunteitaan sen sijaan, että musertusi niiden alle. Kun vanhemmat tai lapsen ensisijaiset hoitajat eivät säätele lapsen tuntemaa häpeää, lapsi musertuu tunteen alle ja tämä vaikuttaa koko hänen tunne-elämänsä kehittymiseen. Vanhempi voi esimerkiksi asettaa rajan nöyryyttämällä tai häpäisemällä, jolloin häpeän kokemuksesta tulee suunnaton. Vanhempi voi myös jättää kurinpidollisen toimenpiteen jälkeen vuorovaikutuksen korjaamatta tai se tapahtuu viiveellä. Häpeän kokemus ei integroidu, eikä muutu syällisyydeksi. Häpeän avulla kasvattaminen on ollut yleistä, koska se on erittäin tehokasta. Samalla se kuitenkin aiheuttaa lapselle koko persoonaan ja minuuteen vaikuttavia haitallisia kokemuksia. (Golding 2014, 91.)

Turvattomasti kiinnittyneelle lapselle häpeä on hajottava tunne. Kun vanhemmat eivät auta lasta säätelemään häpeää, se vaikuttaa lapsen tunne-elämän kehitykseen. Useat hajottavan häpeän kokemukset rakentavat häpeän osaksi lapsen ydinminää. Lapsi kokee itsensä arvottomaksi ja pahaksi yksilöksi, jota kukaan ei halua ja joka ei ole millään tavalla rakastettava. (Becker-Weidman & Shell 2008, 54.)

Häpeää tuntiessaan, lapsi kehittää itselleen erilaisia suoja mekanismeja, jolla hän yrittää säädellä ylivoimaista tunnetta. Golding puhuu kirjassaan ”Hoitava kiintymys – terapeutin vanhemmuus” niin sanotusta häpeän kilvestä. Lapsi voi turvautua valehteluun, jolloin kieltää kokonaan tekonsa, hän syyttää teostaan muita tai vähättelee tekemäänsä pahaa. Lapsi voi myös reagoida häpeään raivolla ja aggressiolla. (Golding 2014, 92.)

Sellaiset lapset, joilla on häpeään pohjautuvia ongelmia vastustavat usein suhteita. He tuntevat nopeasti häpeää, eivätkä kykene säätämään sitä millään tavoin. Tavalliset jokapäiväiset rajojen asettamiset saattavat aiheuttaa lapsessa hajottavan häpeän tunteen. Tällöin on erittäin tärkeää pitää huomio lapsen kokemuksessa ja viestiä lapselle ymmärrystä ja empatiaa. Käyttäytymiseen keskittyvä huomio saa lapsen vetäytymään häpeän kilven taakse. (Golding 2014, 93.)

Häpeä on erittäin tehokas kasvatustekniikka ja ehkä tämän vuoksi sitä on käytetty paljon. Sitä ei kuitenkaan pidä milloinkaan käyttää lasta kasvatettaessa. Päiväkodissa on tärkeää, että kasvattaja keskittyy häpeän tunteen vähentämiseen. Tehtävien on hyvä olla selkeitä ja lapsen kehitystasoon sopivia. Aikuinen tukee ongelmanratkaisussa ja ehkäisee epäonnistumista. Lapselle on tarjottava runsaasti onnistumisen kokemuksia jotka on myös hyvä huomioida. Empatian ja ymmärryksen osoittaminen lapsen tunnemaailmaa kohtaan on erittäin tärkeää. (Välivaara 2010.)

4 TRAUMA JA TRAUMATISOITUMINEN

Trauma on elämänkokemus, joka sisältää kauhua ja jota yksilö ei kykene yhdistämään osaksi sisäistä järjestelmäänsä. Trauma koetaan kun tapahtuma ylittää henkilön selviytymiskeinot ja hän joutuu tilanteeseen jossa hän näkee tai kokee jotakin sellaista, johon liittyy vakavan loukkaantumisen tai kuoleman riski. Tapahtuma voi sattua henkilölle itselleen tai hän voi olla todistamassa toiselle ihmiselle tapahtuvaa asiaa. Kokemus laukaisee kehossa psykofysiologisen hälytysreaktion.

Traumaattiset kokemukset ovat äärimmäisiä ja voimakkaita ja ne vievät ihmiseltä turvallisuuden, hallinnan ja elämän jatkuvuuden tunteen.

Traumatisoituminen on kuitenkin subjektiivista ja se, mikä on traumatisoivaa yhdelle, ei välttämättä aiheuta traumaa toiselle. (Pojjula 2016, 38.)

Lähes kaikki, jotka ovat altistuneet traumalle kokevat jonkinlaisia reaktioita. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään yleispätevää listaa reaktioista tai oireista, joita traumatisoituneella saattaa ilmetä. Traumatisoitumisen yhteys kehollisiin reaktioihin ja mieleen on alettu ymmärtää paremmin vasta viime vuosina. (Pojjula 2016, 37.)

4.1 Kiintymyssuhdetrauma

Kiintymyssuhdeteoriaa voidaan tarkastella myös traumateorianana. Se selittää sellaista käytöstä, joka ilmenee kun yksilön kiintymyssuhdehahmo hylkää tai torjuu hänet fyysisesti tai psyykkisesti. (Toppari 2015, 245.)

Kiintymyssuhde voi katketa tai vaurioitua kiintymyssuhdehahmosta riippumattomista syistä. Vauva altistuu kiintymyssuhdetraumalle esimerkiksi vanhemman kuoleman tai sairastumisen vuoksi. Lisäksi keskosuus ja lapsen vakava sairastuminen voivat altistaa kiintymyssuhteen häiriöille. (Mäntymaa & Tamminen 1999.)

Perheensisäinen traumatisoituminen on erittäin tuhoisaa kiintymyssuhteen kehitykselle. Väkivallan ja kaltoinkohtelun edessä lapsella ei ole vaihtoehtoja. Toistuva traumatisoituminen aiheuttaa lapsessa fysiologisia

muutoksia, jotka estävät normaalin kehityksen. Hermoyhteyksien muodostuminen tapahtuu puutteellisesti ja tämä aiheuttaa ongelmia esimerkiksi empatiakyvyssä ja kielenkehityksessä. Kiintymyssuhdetraumat aiheuttavat kaikkein vakavimmat seuraukset.(Ahlström 2015, 185.)

Traumaattiset kokemukset aiheuttavat sitä enemmän kärsimystä, tuskaa ja pidempiaikaisia seurauksia mitä nuorempana ihminen ne kokee.(Haaramo & Palonen 2002, 40.) Pitkäaikainen kiintymyssuhteessa traumatisoituminen vaikuttaa laajasti lapsen kehitykseen, eikä pelkästään traumatisoitumisen hoitaminen riitä. Tällöin on hoidettava myös kehityksellisiä vaurioita.(Suokas-Cunliffe & Maaranen 2014.)

Ihmiset ovat sosiaalisia olentoja ja halu vuorovaikutukseen toisen ihmisen kanssa on sisäsyntyinen ominaisuutemme. Siksi toisen ihmisen toteuttama pahantahtoinen teko on yksilölle syvästi tuhoava kokemus. Mitä läheisempi kaltoinkohtelija kohteelle on, sitä tuhoisammat ja syvemvät ovat seuraukset. Toipuminen traumasta tapahtuu suhteessa toiseen ihmiseen. Lapsella on paras mahdollisuus toipua ollessaan vuorovaikutussuhteessa. Tämän vuoksi varhaiskasvatus muun hoidon rinnalla tarjoaa erittäin hyvän mahdollisuuden korjaaviin kokemuksiin. (Golding 2014, 104.)

Traumatisoituminen voi johtaa traumaperäisen stressihäiriön syntyyn (PTSD). Sen tunnusmerkkejä on esimerkiksi traumaattisen tapahtuman eläminen toistuvasti takaumien ja muistojen kautta. Tämä voi aiheuttaa painajaisia ja voimakasta ahdistuneisuutta. Lapsella voi olla voimakasta ylivireyttä joka voi aiheuttaa uniongelmia, vaikeuksia tarkkaavaisuudessa ja huomiokyvyssä. Lapsen saattaa myös olla mahdotonta rauhoittua ja rentoutua. Alivireys on myös tavallista. Tällöin siihen liittyy esimerkiksi tunteiden latistumista.(Sinkkonen & Korhonen 2015, 256.)

4.2 Kiintymyssuhdetraumasta kärsivän lapsen oireilu

Varhaisissa ihmissuhteissa ja kokemuksissa aivoihimme syntyy hermoratoja ja yhteyksiä, jotka kokemuksen laadun mukaan joko auttavat

yksilöä luomaan terveeseen, jäsentyneeseen ja toimivan mielen tai johtavat jäykkään reaktiomalliin ja dissosioituneeseen, eheyttämättömään mieleen. Varhaisten kokemusten ja myöhemmän käytöksen välillä on yhteys, joka näkyy aivojen rakenteessa. (Becker-Weidman & Shell 2008, 52.) Jotta ymmärtäisimme paremmin traumatisoituneen lapsen joskus erittäin haastavaakin käytöstä, meidän on hyvä tietää, miten laiminlyönti tai kaltoinkohtelu vaikuttavat lapsen aivojen kehitykseen. Ymmärrys auttaa tuntemaan empatiaa lasta kohtaan ja tämä on oleellista PACE-asenteella työskenneltäessä. Lapsi viettää usein suuren osan päivästänsä varhaiskasvatuksen piirissä, useimmiten päiväkodissa, jossa lapsen poikkeavaan käytökseen kiinnitetään huomiota ja siihen on tarpeen puuttua.

Vauva kykenee heti syntymästään lähtien antamaan ja vastaanottamaan viestejä aivokuoren alapuoliseen alkeelliseen tietojenkäsittelyjärjestelmään. Tietoa kerätään kokonaisvaltaisesti ja jäsentymättömästi. Uhkaavissa tilanteissa vauvan emootiot, tunteet ja muisti kietoutuvat yhteen. Tunteet syntyvät, kun lapsi alkaa hahmottaa emootioitaan ja perusta tunteille syntyy varhaisissa ihmissuhteissa. (Poijula 2016, 81.)

Trauma on lapselle musertava kokemus. Tämä johtaa stressiin ja stressihormonien eritykseen. Traumatisoituminen ja stressi aiheuttavat lapsien kehittyvissä aivoissa neurobiologisia muutoksia. Kortisolin, adrenaliinin ja muiden stressihormonien suuret pitoisuudet häiritsevät aivojen toimintaa. Aivojen kehitys häiriintyy ja niissä on nähtävissä rakenteellisia ja fyysisiä eroavaisuuksia normaaleihin aivoihin verrattuna. Näillä muutoksilla ja niiden pitkäaikaisvaikutuksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen usealla eri kehitysalueella. (Poijula 2016, 81.)

Liian pitkään korkealla olevat stressihormonien tasot vaikuttavat lapsen aivojen kehitykseen ja siihen, miten keho reagoi kokemukseen. Lapsi on jatkuvasti ylivalppaassa ja ylikiihottuneessa tilassa. Stressihormonit häiritsevät myös muistitoimintaa ja uuden oppimista ja tämä ilmenee erilaisina oppimisvaikeuksina. Lisäksi erilaiset suunnittelu- ja arviointityöt

saattavat tuottaa hyvin paljon vaikeuksia. Stressin seurauksena aivoihin voi syntyä pysyviä vaurioita ja stressi kroonistuu ja jää pysyväksi. (Poijula 2016, 83.)

Eri aivojen osien kehityksen häiriöt sekä osien puutteellinen yhteys aiheuttavat ongelmia sosiaalisten vihjeiden havaitsemisessa ja vuorovaikutus toisten lasten ja aikuisten kanssa voi olla haastavaa. Lapsella on vaikeuksia tuntea empatiaa tai reflektoida. Lapsi ei myöskään välttämättä kykene minkäänlaiseen säätelyyn. Tunteet ovat hallitsemattomia ja räiskyviä. Lapsi ei kykene säätämään myönteisiä eikä kielteisiä tunteitaan. (Becker-Weidman & Shell 2008, 52.)

Tietoinen muistaminen edellyttää hippokampuksen hyvää toimintaa. Traumaattisessa tilanteessa tämän aivojen osan toiminta kuitenkin häiriintyy. Traumamuistot voivat tallentua aivoihin ei-kielellisinä muistoina ja tallentua useille eri aistialueille. Esimerkiksi ääni, tuoksu, ilme tai ele saattaa aktivoida traumatisoitumiseen liittyviä reaktioita. Ne ovat voimakkaan ruumillisia, eikä niitä pystytä sijoittamaan mihinkään aikaan, vaan ne ovat läsnä jatkuvasti. Vauriot hippokampuksessa voivat aiheuttaa ongelmia muistamiseen laajemminkin ja vaikuttavat näin esimerkiksi oppimiseen. (Poijula 2016, 83.)

Lapsilla, jotka kärsivät kiintymyssuhdetraumasta on suuri todennäköisyys posttraumaattisen stressireaktion kehittymiselle. Lisäksi, koska trauman laukaisevilla tekijöillä on tapana yleistyä ja lapsi ikään kuin herkistyy niille. Näin normaalista vanhemmuudesta tai kasvattajuudesta voi tulla uudelleen traumatisoivaa. Lapsi voi uudelleen traumatisoitua normaalista kurinpidosta, rajojen asettamisesta, paheksunnan osoittamisesta ja kieltämisestä. (Golding 2014, 75.) Tämän vuoksi PACE-asette on ehdottoman tärkeä kasvattajan apuväline erityisesti ristiriitatilanteissa. PACE-asetteeseen perustuvan yhteyden avulla traumatisoitunut lapsi selviää paremmin tavallisista rajoista ja kurinpidosta, jota kasvattajan on tarjottava lapselle. (Golding 2014, 309.)

Joukko traumatisoituneiden lasten ja nuorten hoidon asiantuntijoita (Cook, Blaustein, Spinazzola & Van der Kolk, 2005) ovat esittäneet artikkelissaan "Complex Trauma in Children and Adolescents", että vakavasti traumatisoituneella lapsella esiintyy pulmia seitsemällä eri osaluueella:

1. Kiintymys: Maailman kokeminen ennustamattomana ja epäuskottavana, ongelmat rajojen kanssa, epäluottamus ja epäluuloisuus, pulmat sosiaalisissa suhteissa, vaikeus tulkita toisen tunteita tai asettua toisen asemaan.

2. Biologia: sensomotorisen kehityksen ongelmia, kivun tuntemuksen puute, aistiherkkydet, vaikeuksia koordinaation, tasapainon ja kehon jäntevyyden kanssa, somatisointi ja lukuisat lääketieteelliset ongelmat kuten esimerkiksi autoimmuunisairaudet, iho-ongelmat ja astma.

3. Tunteiden säätely: Vaikeudet emotionaalisessa itsesäätelyssä, tunteiden nimeämisessä ja ilmaisussa. Ongelmia sisäisten kokemusten tunnistamisessa, omista haluista ja toiveista kertomisessa.

4. Muutokset tietoisuudessa (dissosiaatio): tietoisuuden tilojen vaihtelu, kaksi tai useampi tietoisuuden tila, muistikatkokset ja heikentynyt kyky muistaa tapahtumia, jotka liittyvät eri tiloihin, depersonalisaatio (itsensä epätodeksi tai vieraaksi tunteminen) ja derealisaatio (tila jossa ulkoinen maailma vaikuttaa epätodelliselta)

5. Käyttäytymisen säätely: Impulssien huono mukauttaminen, itsetuhoisuus, aggressiivisuus toisia kohtaan, patologiset eli sairaalloiset itsensä rauhoittamiskeinot, nukkumisvaikeudet, syömiseen liittyvät ongelmat, vaikeudet toimia sääntöjen mukaan ja niin edelleen.

6. Kognitio: Lukuisat ongelmat oppimisessa, vaikeudet tarkkaavaisuuden ylläpidossa, keskittymisessä, uuden tiedon omaksumisessa, tehtävien loppuun tekemisessä, kiinnostuksen ja motivaation ylläpidossa, suunnittelussa ja ennakkoinnissa, kielenkehityksessä, kuullun ymmärtämisessä, hahmottamisessa ja niin edelleen.

7. Minäkäsitys: huono itsetunto, häpeä, syyllisyys, puuttuva jatkuva ja ennustettava käsitys itsestä, pulmia erillisyyden ymmärtämisessä ja häiriöt minäkuvassa. (Cook ym. 2005)

Kuten edellä huomataan, lasten kaltoinkohtelu tuo mukanaan hyvin moninaisia sekä välittömiä että pitkäaikaisia seurauksia. Vakavasti kiintymyssuhteessaan traumatisoituneella lapsella voi esiintyä ongelmia lähes jokaisella elämän osa-alueella, jotka voiva laajeta koko elämän kestäviksi ongelmiksi ja altistavat hänet uudelleen traumatisoitumiselle, päihdeongelmille, psykiatrisille häiriöille, kroonisille sairauksille, rikoksiin sortumisille, ammatillisille ongelmille sekä perhepulumille. Korjaavat ja eheyttävät toimenpiteet on aloitettava mahdollisimman varhain, jo päiväkodissa, jotta näiltä ongelmilta on mahdollista välttyä tai lieventää niitä.

4.3 Dissosiaatiohäiriö

Dissosiativinen käyttäytyminen on normaalia. Dissosiaatiolla tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi autoa ajaessa havahtuu yht'äkkiä ja huomaa, ettei muista rekisteröineensä mitään muutaman kilometrin matkalta. Dissosiaatio voi kuitenkin olla keino hallita stressiä ja ylivoimaisia tunnetiloja ja tällöin siitä tulee ongelmallista. (Golding 2014, 84.)

Pieni lapsi, jota uhkaa äärimmäinen tilanne, kuten pahoinpitely, kehoon tunkeutuminen tai laiminlyönti, ei kykene pakenemaan paikalta fyysisesti. Hän kuitenkin pyrkii pitämään itsensä turvassa ja hänellä on käytössään yksi keino; psykologinen pako. Dissosiaatio on keino selviytyä ylivoimaisesta kauhusta. Lapsi ”leikkaa pois” kehostaan kaikki tunteet ja kehon tuntemukset. Vaihtoehtoisesti hän voi irtaantua kehostaan henkisesti ja muuttaa esimerkiksi sängyllä olevaan pehmoleluun tai mennä huoneen nurkkaan. Traumatisoitumisen jatkuessa, esimerkiksi toistuvissa pahoinpitelyissä tai seksuaalisessa hyväksikäytössä, dissosiaatiosta tulee tapa ja se laajenee koskettamaan kaikkia lasta pelottavia tai hämmentäviä kokemuksia. Se voi tapahtua tarkoituksellisesti tai niin, että lapsi ei edes huomaa sen tapahtuvan. Vakavassa dissosiaatiossa lapsi palaa

taidoiltaan ja tunteiltaan samaan ikään kuin traumatisoitumisen hetkellä. Näillä tiloilla ja persoonallisuuksilla voi olla jopa erillinen muisti joka ei ole kosketuksissa niin sanottuun normaaliin persoonaan.(Palu 2015, 220.)

4.4 Kiintymyssuhdevaurion korjaaminen

Kun halutaan korjata lapsen kiintymyssuhdehäiriötä tai vaikuttaa lapsen kiintymyssuhteen pulmiin, kaiken toiminnan on alettava turvallisen perustan rakentamisesta: kasvattajan tehtävä on rakentaa yhteys. Kognitiivis-behavioristisilla menetelmillä, kuten esimerkiksi tarrat tai palkinnot, on paikkansa lapsen kasvatuksessa ja käyttäytymisen ohjaamisessa. Ne eivät kuitenkaan riitä motivoimaan kiintymyksellisestä traumasta kärsiviä lapsia. Heidän kanssaan ensin on keskityttävä tunteiden säätelyyn ja niiden tunnistamiseen, vuorovaikutukseen, ristiriitojen selvittämiseen, lohdun hakemiseen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen. Kun lapsi alkaa edistyä näillä osa-alueilla, myös kognitiivis-behavioraaliset menetelmät alkavat tehota. (Hughes 2006, 75.)

Lapsi ei kykene luopumaan puolustusreaktioistaan ja prosessoimaan traumaansa, ennen kuin hän kokee olevansa turvassa. Lapsi on oppinut, että aikuiset eivät suojele häntä, eivätkä estä pahaa tapahtumasta. Hyvä tulee mahdolliseksi, kun lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. (Poijula 2016, 202.)

Turvallinen perusta luodaan käyttämällä tekniikoita, jotka ylläpitävät leikkisyyteen, hyväksyntään, uteliaisuuteen ja empatiaan perustuvaa terapeutista asennetta. Pakkokeinoja ei tässä lähestymistavassa käytetä koskaan, eivätkä ne muutenkaan kuulu mihinkään lasta kunnioittavaan kasvatustapaan. Näitä ovat esimerkiksi kiinnipitäminen ja rajoittaminen vihan tai suuttumuksen vallassa, lapsen saattaminen häpeään, pakottaminen tottelemaan pelottelun avulla sekä kaikki valtaan, kontrolliin ja alistamiseen perustuvat keinot.(Becker-Weidman & Shell 2008, 59.) Seuraavassa luvussa kuvataan tarkemmin PACE-asetus, jonka avulla on

mahdollista auttaa lasta kaikilla edellä mainituilla osa-alueilla niin varhaiskasvatuksessa kuin kotonakin.

PACE-asennetta käytettäessä on hyvä muistaa, että lapsi tarvitsee ohjausta ja hoivaa useimmiten tasolla, joka vastaa heidän biologista ikäänsä nuoremman lapsen ohjausta ja hoivaa. Lapsen emotionaalinen ikä heilahtelee usein varsin paljon lapsen kokeman stressin mukaan. Kiintymyssuhteessaan traumatisoitunut lapsi saattaa usein olla emotionaaliselta iältään vain noin 2-3-vuotias. Kasvattajan on huomioitava nämä emotionaalisen iän heilahtelut hetkestä ja päivästä toiseen. Ei ole tarkoituksenmukaista tarjota lapselle hoivaa ja ohjausta, joka on tarkoitettu heidän ikäisilleen, jos lapsi ei selviä tällä tasolla. (Golding 2014, 260.)

5 PACE-ASENNE KASVATTAJAN APUNA

PACE-asenteen kehittämiseen on vaikuttanut voimakkaasti kiintymyssuhdeteoria ja se on alun perin kehitetty keinoksi auttaa vanhempia sellaisen lapsen kasvatuksessa, jolla on haitallisia kokemuksia vanhemmuudesta. PACE on kuitenkin hyödyllinen kun halutaan vahvistaa mitä tahansa vuorovaikutussuhdetta. (Golding 2014, 33, 108.) PACE on tapa ajatella, tuntea ja kommunikoida ja sen yksinkertainen päämäärä on saada lapsi tuntemaan olevansa turvassa.(DDP-network 2016.)

PACE tulee sanoista Playfulness, Acceptance, Curiosity ja Empathy eli leikkisyys, hyväksyntä, uteliaisuus ja empatia. Leikkisyydellä tarkoitetaan omien sisäisten kokemusten keveämpää puolta. Siinä vuorovaikutuksen sävy on keveä ja leikinomainen. Tällaisessa vuorovaikutuksessa kumpikin osapuoli nauttii toisen seurasta, kokee iloa ja ilmaisee sitä.(DDP-network 2016.)

Leikkisyys näkyy vallitsevana piirteenä lapsen ja vanhemman välisessä intersubjektivisessä toiminnassa. Se on luontaista iloa ja toisesta iloitemista kun aikaa vietään yhdessä. Leikkisä asenne näyttäytyy positiivisena, ehdottomana ja syvänä kiinnostuksena toista kohtaan. (Hughes 2015, 95.) Kasvattajan tulisi suhtautua lapseen lähtökohtaisesti samalla tavoin; hän on positiivisesti ja optimistisesti läsnä tunteiden ja mielen tasolla lapsen persoonan ja kokemusten äärellä.

Leikkisällä asenteella ei tarkoiteta asioiden lyömistä leikiksi. Sillä on kuitenkin mahdollista välittää optimismia ja löytää lapsen vahvuuksia. Kasvattaja voi luoda sen avulla yhteishenkeä ja vastavuoroista mielihyvää. Leikkisyys voi auttaa saavuttamaan läheisyyden kokemuksia, joista voi olla apua työskentelyn varrella. Se auttaa kehittämään vuorovaikutussuhteen myönteisiä puolia.(Hughes 2015, 95-98.)

Varaukseton, täydellinen hyväksyntä auttaa luomaan psyykkistä turvallisuutta ja se on lapsen turvallisuuden tunteen perusta. Se tarkoittaa lapsen sisäisen maailman ehdotonta hyväksyntää ilman tuomitsemista tai

arviointia. Lapsen käytöstä voi arvioida, mutta ei koskaan hänen sisäistä kokemustaan.(DDP-network 2016)

Hyväksyntä vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten paljon yksilö viestii sisäistä maailmaansa. Kun kasvattaja yrittää aktiivisesti ymmärtää ja tukee lapsen yritystä ymmärtää omaa maailmaansa, hän edesauttaa lapsen halua kertoa ajatuksistaan, tunteistaan, toiveistaan ja muistoistaan.

Käyttäytymistä ei aina voi hyväksyä. On kuitenkin tärkeää pystyä viestimään lapselle, että sen taustalla olevat ajatukset, tunteet tai toiveet ovat hyväksytyjä.(Hughes 2015, 99.)

Hyväksyntää ilmaistaessa on muistettava, että pelkästään sanallinen ilmaisu on usein riittämätön. Hyväksyntää ilmaista sanojen lisäksi kaikella kehon kielellä ja sen merkitys on vähintään yhtä tärkeä kuin sanojen. Myös äänen painotus, kesto, sävelkulku ja sointu merkitsevät paljon. Rentous ja huolettomuus eivät vähennä sanottavan arvoa, vaan osoittaa kiinnostusta asiaan. Jos lapsi ilmaisee jonkin asian hyvin vahvasti, siihen vastataan kuitenkin samankaltaisella tunnetilalla. Soljuvuudella voidaan osoittaa, että mikään asia saa kasvattajaa muuttumaan kriittiseksi ja arvostelevaksi. Hyväksynnällä ilmaistaan myös luottamusta siihen, että mitä tahansa tutkitaankin, se on mahdollista kokea, ymmärtää ja käsitellä, eikä mikään asia ole liian suuri käsiteltäväksi tai pelottava keskusteltavaksi.(Hughes 2015, 99.)

Uteliaisuus on yhteydessä ymmärtämiseen ja hyväksyntään. Uteliaisuus lapsen sisäistä maailmaa kohtaan ei koskaan ole arvostelevaa. Se ihmettelee, tutkii ja kyselee, mutta ei koskaan tuomitse eikä aseta ehtoja. Uteliaan lähestymistavan tarkoitus ei pohjimmiltaan ole selvittää miksi lapsi esimerkiksi toimi tietyllä tavalla, vaan olla kiinnostunut lapsesta ja antaa hänen huomata se.(DDP-network 2016.)

Hughes kuvaa uteliaisuutta psyykkisenä tilana, jossa kuljetaan toisen rinnalla tämän kertomuksen näkökulmaa noudatellen. Uteliaisuus vaatii pohdiskelua ja auttaa reflektion kehittämisessä. Se sisältää useita erilaisia tunnetiloja; esimerkiksi kiinnostus, myötätunto, ihmetys ja syvä tiedonhalu.

Tunnepitoinen uteliaisuus viestii vahvasti empatiaa ja kunnioitusta ja synnyttää toisessa turvallisuuden tunteen. (Hughes 2015, 106.)

Empatia syntyy hyväksynnän ja uteliaisuuden kautta. Aidon myötätunnon kokeminen mahdollistuu kun kasvattaja tuntee lapsen sisäisen maailman paremmin ja ymmärtää lapsen kokemusmaailmaa. (Golding 2014, 108.)

Kasvattajan tulee viestiä lapselle empatiastaan selkeästi. Viestinnän on oltava sekä sanallista, että sanatonta. Kehon kielellä ja äänen painoilla on jälleen erittäin suuri merkitys. Kasvattaja säätelee samalla omaa tunnetilaansa. Hänen osoittama empatia kuitenkin kertoo lapselle, että hän on aidosti läsnä ja jakaa lapsen kokemuksen. Lapsi huomaa tällöin, että kasvattaja säätelee omaa tunnetilaansa eikä lapsen mikään kokemus ole liikaa kasvattajalle. Empatiassa on kyse intersubjektiivisestä kokemuksesta, joka tulee esiin itsestään silloin kun kasvattaja on aidosti läsnä lapsen kokemuksessa ja jakaa hänen tunteensa. (Hughes 2015, 109.)

5.1 Mentalisaatio ja kasvattajan kyky pitää mieli mielessä

Jo syntyessään vauvalla on olemassa peruskykyjä, joiden avulla hän on yhteydessä toiseen ihmiseen. Toiset ihmiset kiinnostavat vauvaa ja hänellä on sisäsyntyinen tarve pyrkiä yhteyteen toisen kanssa. Vauva pystyy reagoimaan sosiaalisiin kokemuksiin. Hän voi vastata nauruun naurulla tai itkeä reaktiona toisen itkuun. Vauva on tietoinen saamastaan huomiosta ja reagoi siihen. Vauva osaa imitoida. Hän työntää kielen ulos, kun vanhempi tekee niin ja niin edelleen. Vauva ”keskustelee” toisen kanssa käyttäen jokeluksessaan ja ääntelyssään erilaisia rytmejä ja sointeja. Nämä ovat riippuvaisia ”keskustelukumppanin” tietoisuudesta. (Golding 2014, 106.)

Nämä varhain ilmenevät kyvyt ovat perusta mielenteorialle. Mielenteoria on oman mielen ymmärtämistä ja tämän ymmärryksen kehittymistä. Mielenteorian avulla lapsi kykenee myöhemmin mentalisoimaan, eli jäsentämään ja kuvaamaan omia tunnetilojaan ja erottamaan omat

tunnetilansa muiden tunteista. Se on perusta onnistuneelle sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Mielenteoria kehittyy lapselle noin kolmen ikävuoden vaiheilla.(Golding 2014, 106.)

Mielenteorian kehittyminen on kuitenkin riippuvainen suhteesta toiseen ihmiseen. Lastaan kaltoinkohteleva vanhempi ei tarjoa vauvalle kokemuksia joita tarvitaan mielenteorian ja mentalisaation kehittymiseen. Lapsi ei ole tietoinen toisten sisäisistä mielentiloista eikä kykene ymmärtämään niitä. Hän on vähemmän empaattinen ja kykenee kiinnittämättä toiseen huomiota hyvin kapea-alaisesti. Hänen mentalisaatio kykynsä kehittyy huonommin.(Golding 2014, 106.)

Mentalisaatiolla tarkoitetaan ydinkykyä, jonka avulla on mahdollista olla suhteessa toisen ihmisen kanssa. Se on perusta sille, että meidän on mahdollista elää ryhmässä ja toimia sosiaalisina olentoina. Se on kyky ymmärtää toisen sisäistä kokemusta ja viestittää tämä ymmärrys toiselle. Mentalisomalla kykenemme jäsentämään ja kuvaamaan tunnetilojamme ja erottamaan omat tunnetilamme toisten tunteista.(Golding 2014, 106.)

Lapsi tarvitsee terveeseen kehittymiseensä kasvamisen sellaisen aikuisen kanssa, joka kykenee pitämään lapsen mielen mielessään. Aikuinen ymmärtää, että hänen lapsellaan on ajatuksia, tunteita, mielihaluja ja uskomuksia jotka ovat erillisiä hänen omistaan. Tämän kautta vanhemmat kykenevät auttamaan lastaan jäsentämään kokemuksiaan ja pukemaan näitä kokemuksia sanoiksi. Aikuinen ottaa lapsen tunteet ja kokemukset vastaan ja heijastaa ne takaisin, jotta tämä saa paremman ymmärryksen siitä, mitä ajattelee tai tuntee. Tämä puolestaan lisää lapsen kykyä säädellä itse omia tunteitaan. (Golding 2014, 107.)

5.2 Intersubjektiivisuus

Intersubjektiivisessä vuorovaikutuksessa on kyse pohjimmiltaan siitä, että kumpikin keskustelun tai vuorovaikutustilanteen osapuoli vaikuttaa avoimesti toisen kokemukseen ja sallii toisen kokemuksen vaikuttaa itseensä. Kun yksilö avaa omaa sisäistä kokemusmaailmaansa toiselle,

hänellä on mahdollisuus kokea, miten keskustelukumppani kokee hänen sisäisen maailmansa. Dan Hughesin (2015) mukaan juuri intersubjektiivisissa kokemuksissa kumpikin vuorovaikutuksen osapuoli pystyy löytämään oman ainutkertaisuutensa. Kyseessä on vastavuoroinen prosessi. (Hughes 2015, 27.)

Intersubjektiivisuus on selvimmin huomattavissa vauvan ja vanhemman välisessä suhteessa. Sillä on tärkeä osuus yksilön emotionaalisisessa, sosiaalisessa ja kulttuurisessa kehityksessä. Prosessi täydentää vauvan kiintymyssuhteen rakentumista. Vanhempi on vuorovaikutuksessa vauvan kanssa ja jakaa tämän kokemuksen. Normaalissa vuorovaikutustilanteessa kokemus on johdonmukainen ja jäsentynyt ja vauvalla on mahdollisuus alkaa rakentaa omaa kokemustaan eheäksi minäkäsitykseksi. Kun intersubjektiivisuus toteutuu, vanhempaan vaikuttaa lapsen kehityksessä oleva kokemus omasta vanhemmastaan, eli siitä millainen tämä on vanhempana. Lapsen kyky säädellä omia tunnetilojaan syntyy nimenomaan intersubjektiivisessa suhteessa. (Hughes 2015, 27.)

Pieni lapsi muodostaa identiteettinsä **primaarisessa intersubjektiivisessa** suhteessa. Primaarisessa intersubjektiivisessa suhteessa kumpikin osapuoli on täysin keskittynyt toiseen. Vanhempi kokee lapsensa ihastuttavana ja lapsi kokee olevansa ihastuttava. Samalla tavoin kun vanhempi kokee lapsensa olevan inhottava, lapsi tietää olevansa inhottava. Lapsen itsetunto kehittyy sen mukaan, miten vanhempi hänet kokee. (Golding 2014, 105.)

Sekundaarinen intersubjektiivisuus tarkoittaa sitä, että lapsi alkaa oppia laajemmin ihmisten maailmasta vanhempiensa kokemusten kautta. Lapsi oppii maailman ja sen tapahtumien merkityksen vanhemmilleen ja tämän kautta itselleen. Lapsen kyky ajatella kehittyy näiden jaettujen kokemusten kautta. Lapsen itsetunto kehittyy edelleen näiden kokemusten myötä. Lapsen tulee kokea primaarista intersubjektiivisuutta, ennen kun hän voi kokea sekundaarista intersubjektiivisuutta. Lapsen saatetaan odottaa kronologisen iän mukaan solmivan vuorovaikutussuhteita ulkomaailmaan, esimerkiksi päiväkodissa, mutta hän voi olla kykenemätön tähän jos

hänellä ei ole koskaan ollut syventynyttä primaarista intersubjektivistista suhdetta. (Golding 2014, 105.)

Intersubjektivisuuden toteutuminen vaatii Hughesin mukaan kolme ominaisuutta. Kun yksilöt ovat vuorovaikutteisessa suhteessa, heidän ajatuksensa tulee liittyä yhteen. Tämä tarkoittaa sitä, että kumpaankin osapuoleen vaikuttaa se, että he ovat vuorovaikutuksessa toisen kanssa. Kokemusmaailmoiden yhteenliittyminen sisältää kolme tekijää: tunteiden säätely, yhteinen tietoisuus ja toisiaan täydentävät pyrkimykset. (Hughes 2015, 28.)

Tunteiden säätely tarkoittaa sitä, että vuorovaikutustilanteessa tunteita säädellään yhdessä. Keskustelukumppanit ovat tilanteessa samaa affektia käyttäen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi samaa kehollisen ilmaisun voimakkuutta, rytmiä, poljentoa, kestoja, muotoa tai hahmoa. Tähän kuuluu myös ilmeet, eleet ja kehon asennot. Esimerkiksi päiväkodissa kasvattajan ja lapsen välisessä vuorovaikutustilanteessa lapsi ilmaisee innostustaan jotakin asiaa kohtaan iloisesti ja riemastuen ja kasvattaja vastaa tunteeseen samalla affektilla ja ilmaisee näin tuntemansa empatian ja ymmärryksen lapsen kokemusta kohtaan. On kuitenkin tärkeä muistaa, että vastaaminen samalla affektilla ei tarkoita sitä, että myös tunne on sama. Esimerkiksi lapsen ilmaistessa suuttumusta tai vihaa, kasvattaja ilmaisee ymmärryksensä ja empatian tunteensa lapsen suuttumusta tai vihaa kohtaan, mutta ei lähde vihaan tai suuttumukseen mukaan. On tärkeää kyetä olemaan empaattinen ja kokea lapsen vihaisuus, mutta ei olla vihainen itse. (Hughes 2015, 32.)

Yhteisellä tietoisuudella tarkoitetaan yhdessä keskittymistä ja jaettua huomiota. Jotta intersubjektivisuus toteutuisi, keskittyminen on kohdistettava samaan asiaan. Samasta asiasta luodaan kaksi erilaista näkökulmaa. Samalla erotetaan itse tapahtuma ja kokemus toisistaan. Samalla tapahtumalla on useita eri kokemuksia. Kokemuksia on mahdollista muuttaa, vaikka tapahtunut on ja pysyy. Intersubjektivisessa suhteessa kaikki kokemukset ovat yhtä arvokkaita ja niitä voidaan tutkia ja pyrkiä ymmärtämään. (Hughes 2015, 36.)

Jotta on mahdollista olla intersubjektiivisesti läsnä, vuorovaikutuksen osapuolilla tulee olla **toisiaan täydentäviä pyrkimyksiä** tai tavoitteita. Tämä tarkoittaa sitä, että osapuolet haluavat puhua ja kuunnella yhdessä ja ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Dialogi ei ole intersubjektiivista silloin kun keskustelun osapuolilla on erilaiset motiivit keskustelun suhteen. Intersubjektiivisuus ei toteudu myöskään silloin kun toinen kieltäytyy.(Hughes 2015, 40.)

6 OPPAAN AVULLA PACE-ASENNE VARHAISKASVATUKSEN KÄYTTÖÖN

6.1 Prosessi

Kehitystyö sai alkunsa keväällä 2016. Tunsin omassa työssäni lastentarhanopettajana tarvitsevani lisää tietoa haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamisesta ja mahdollisista syistä runsaan käytöksen taustalla. Tutustuin kirjallisuuteen, joka käsitteli traumatisoituneen lapsen kohtaamista ja huomasin, että törmäsin useimmissa viime vuoden teoksissa Dan Hughesin ajatuksiin työskentelystä PACE-asenteella. Tiedonhakuprosessin aikana löysin hyvin niukasti tietoa joka yhdistää PACE-asenteen ja varhaiskasvatuksen.

Kiinnostuin todella paljon Hughesin ajatuksesta ja sen tuomista mahdollisuuksista lapsen käytöksen vakauttajana erityisesti päiväkotiympäristössä. Kyseessä on pohjimmiltaan yksinkertainen menetelmä ja se sopii näin ollen käytettäväksi varhaiskasvatuksen piirissä. PACE-asenteen omaksuminen vaatii kuitenkin kasvattajalta todellista itsetutkiskelua ja kiintymysuhdeteorian syvällistä ymmärtämistä ja sisäistämistä. Halusin tehdä oppaan, jossa PACE-asenne oli yhdistettynä muihin menetelmiin, joita on mahdollista käyttää kiintymyssuhdetraumasta kärsivän lapsen kohtaamisessa.

Olin heinäkuussa 2016 sähköpostitse yhteydessä Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen johtajaan Helena Kuusistoon ja kerroin hänelle ajatuksistani. Kuusisto hyväksyi opinnäytetyösuunnitelmani ja lähdin jatkamaan aiheeni työstämistä. Syksyn myötä kävi selväksi, että alkuperäinen aihe sinällään oli liian laaja yhden opinnäytetyön aiheeksi.

Rajasin aihetta ja pyrin löytämään laajasta aihealueesta ytimen, johon haluan keskittyä. Mielestäni kaikki menetelmät ja keinot pohjaavat lopulta lapsen kohtaamisen tärkeyteen: Miten kasvattajana näen lapsen ainutlaatuisena, hyväksyttävänä ja arvokkaana ihmisenä ja heijastan tämän näkemyksen takaisin lapselle?

Kouvolan kaupunki työstää parhaillaan uutta varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. Vasu julkaistaan keväällä 2017. Kuusiston mukaan lapsen turvallisuuden tunne yhdistettynä turvalliseen kiintymyssuhteeseen tulee olemaan koko Vasun perusta. Edellä mainittujen syiden vuoksi päädyin rajaamaan aiheeni PACE-asenteen hyödynnettävyyteen varhaiskasvatuksessa. Vastaavaa opasta ei ole tehty aiemmin. Opinnäytetyöni antaa kasvattajille lisää ymmärrystä lapsen turvallisuuden tunteen kehittymisestä ja sen merkityksestä varhaiskasvatuksessa tehtävässä kasvatustyössä.

6.2 Oppaan sisällön rajaaminen varhaiskasvatukselle sopivaksi

Oppaan aiheena on kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa – PACE-asenne kasvattajan apuna. Sisältö käsittelee otsikon mukaan PACE-asennetta ja sen hyödynnettävyyttä varhaiskasvatusympäristössä. Aloitin oppaan työstämisen syventymällä teoriatietoon traumatisoituneen lapsen ja erityisesti kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen hoidosta, tukemisesta ja kohtaamisesta. PACE-asenne on Dan Hughesin luoma menetelmä, joten syvennyin jokaiseen Hughesin suomennettuun teokseen. Kim Golding on englantilainen kliininen psykologi ja hän on saanut koulutuksensa vuorovaikutteiseen kehityspsykoterapiaan Dan Hughesilta. Myös Goldingin teokset ovat keskeisten lähteiden asemassa opinnäytetyössäni ja oppaan rakentamisessa.

Minulla oli ennestään runsaasti tietoa lapsuusiän traumatisoitumisesta lapsi-vanhempi-suhteessa. Lähdin myös laajentamaan tätä tietokenttää ja jäsentämään paremmin jo olemassa olevaa tietoa. Kirjoitin koko opinnäytetyöni teoriaosuuden ennen oppaan aloittamista, koska koin, että minun oli saatava työstettyä ja jäsenneiltyä PACE-asenteen pohjalla oleva teoria tarpeeksi selkeäksi, ennen sen siirtämistä oppaaseen.

PACE-asenteeseen perustuvilla kasvatuskäytännöillä on autettu menestyksekkäästi lapsia arjen kasvatustilanteissa. Halusin tuoda oppaassa selkeästi esiin PACE-asenteen hyödyn ja vaikuttavuuden, sekä

perustella, miksi asenne toimii. PACE-asenne pohjaa kiintymyssuhdeteoriaan joten oppaasta tuli ilmetä myös perusasiat kiintymyssuhteesta ja sen merkityksestä jokaisen yksilön elämään ja vuorovaikutussuhteisiin.

Oppaassa käytetyn kirjoitustyylin tulee olla kohdennettu oppaan kohderyhmälle.(Vilkka & Airaksinen 2003, 65.) Tässä tapauksessa kohderyhmä koostuu varhaiskasvatuksen ammattilaisista kuten esimerkiksi lastentarhanopettajista, lastenhoitajista ja päiväkodin johtajista. Oletuksena on, että kullakin kohderyhmän jäsenellä on ammattinsa puolesta tietoa varhaiskasvatusikäisen lapsen kehityksestä, kognitiivisista taidoista, tunne-elämästä ja niin edelleen. Oletuksena on, että myös oppaassa käytetty ammattisanasto on kohderyhmälle tuttua. Opasta ei ole tehty pelkästään silmälaitäväksi. Jotta siitä voisi saada parhaan mahdollisen hyödyn, siihen olisi syvennyttävä. Ymmärrystä ja empatiaa lasta kohtaan ei ole mahdollista saavuttaa pelkästään lukemalla, mutta se voi auttaa sisäisten prosessien käynnistymisessä.

Oppaan rakenne etenee yleisestä kohti yksityiskohtaisempaa. Alun Lukijalle-luvussa kerrotaan oppaasta yleisesti sekä perustellaan sen tarvetta. Oppaan ensimmäisessä luvussa perustellaan, miksi oppaan menetelmäksi kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen kohtaamisessa valikoitui juuri PACE-asenne.

Koska PACE-asenne menetelmänä pohjautuu kiintymyssuhdeteoriaan, tämä käsitellään oppaassa melko laajasti. Kiintymyssuhdetta on tutkittu laajalti ja kiintymyssuhdeteoria on alun perin John Bowlbyn kehittämä teoria. Opinnäytetyön kiintymyssuhdetta käsittelevä teoriapohja on peräisin Bowlbyn ja hänen oppilaidensa tutkimuksista.

Kiintymyssuhdetrauma ja sen vaikutukset lapsen kehitykseen käsitellään oppaan toisessa luvussa. Tieto kiintymyssuhteista ja traumatisoitumisesta varhaisissa hoitosuhteissa selittää osaltaan PACE-asenteen toimivuutta ja perustelee sen tarpeellisuutta varhaiskasvatuksessa. Häpeän rooli traumatisoituneen lapsen elämässä ja kasvatuksessa on merkittävä.

Tämän vuoksi oppaassa oli tarpeen syventyä häpeän olemukseen. Kiintymyssuhdetraumaan liittyvä lähdekirjallisuus on peräisin suurelta osin traumaterapiakeskuksen kirjallisuussuosituksista.

Dissosiaatiohäiriö on yleinen vakavasti traumatisoituneilla lapsilla. Tämän vuoksi on tärkeää, että kasvattaja tuntee termin ja hän tietää, miten lapsella esiintyvä dissosiaatiohäiriö voi ilmetä lapsen elämässä.

Dissosiaatiohäiriö selitetään lyhyesti kiintymyssuhdetrauman alaluvuissa. Mikäli työskentelee vakavasti traumatisoituneen lapsen kanssa, voi olla tarpeen laajentaa tietämystään dissosiaatiosta alan kirjallisuuteen tutustumalla. Häiriö kuvataan useimmissa kiintymyssuhdetraumaan tai traumaperäiseen stressihäiriöön liittyvissä teoksissa.

PACE-asenteeseen liittyy olennaisesti myös ymmärrys mentalisaatiosta ja intersubjektiivisuudesta. Kummatkin termit selitetään PACE-asenteesta kertovan luvun alaluvuissa.

Lopuksi on luku ”Minä kasvattajana”. Tässä luvussa ohjataan kasvattajaa kääntymään sisäänpäin ja suorittamaan omaa itsetutkiskelua. Mikään teoritieto ei yksinään ole riittävää, jotta lapsen todellinen kohtaaminen mahdollistuisi. Kasvattajan on työstettävä omaa asennettaan ja selvitettävä oma kiintymystyylinsä, jotta hän pystyy ymmärtämään omia reaktioitaan.

Oppaan ulkoasu

Opas on tehty Word-ohjelmalla. Valitsin oppaan fontiksi Constantia-fontin sen yksinkertaisuuden ja omaan silmään helpon luettavuuden vuoksi. Värimaailman halusin vihreäksi. Värien käytöllä on oma symboliikkansa ja vihreä edustaa maailmanlaajuisesti turvallisuutta. Vihreä symboloi myös toivoa ja luottamusta ja lisäksi sillä on rauhoittava vaikutus.(Yle.fi 2012)

Oppaan rakennetta pohtiessani päädyin käyttämään tekstissä lihavoitteja halutessani poimia siitä oleellimmat seikat. Toinen vaihtoehto olisi ollut tehdä lukujen ja kappaleiden loppuun yhteenvetolaatikoita tai tiivistyksiä

luvun pääasioista. Päätin nostaa pääkohdat esiin lihavoitien avulla, koska en halunnut lisätä enää pituutta jo ennestään melko pitkään oppaaseen.

Oppaassa käytetty kuvitus on peräisin Flickr-kuvapankista. Flickr on kuvapankki, johon kenellä tahansa on mahdollista ladata omia kuviaan. Kuvaajalla on mahdollisuus antaa kuville Creative Commons-oikeudet ladatessaan kuviaan kuvapankkiin. Tämä tarkoittaa sitä, että kenellä tahansa on oikeus käyttää kuvia vapaasti ja ilmaiseksi, niin että kuvaajan nimi on merkitty. Olen käyttänyt kuvituksena Creative Commons-oikeuksilla varustettuja kuvia.

6.3 Haasteet oppaan laadinnassa

Varsinaisen oppaan laadinta osoittautui melko haastavaksi. Kiintymyssuhteessaan traumatisoituneen lapsen käytös ja pulmat voivat olla hyvin vaikeita ja ne saattavat asettaa kasvattajan ammatillisuuden ajoittain koetukselle. Jotta kasvattaja pystyisi ottamaan PACE-asenteen osaksi omaa työskentelyään, hänen saattaa olla tarpeen työstää asiaa hyvinkin pitkään.

Kasvattajan on oltava perillä omasta kiintymyssuhteestaan ja sen vaikutuksista omaan työhönsä. Empaattisuus, uteliaisuus ja hyväksyntä lasta kohtaan on mahdollista saavuttaa itsetutkiskelun kautta. Myös tieto varhaisen kiintymyssuhteen vaikutuksista koko persoonaan aivojen toimintaa ja rakennetta myöten, auttaa kasvattajaa kohtaamaan lapsen hänen tarvitsemallaan tavalla. Kyseessä on pitkä prosessi, joten tuntui haastavalta koostaa aiheesta opas. Opas voi kuitenkin olla alkusysäys tai kipinä, joka aloittaa matkan, joka mahdollistaa traumatisoituneiden lasten paremman tukemisen.

Koin oppaan ulkoasun koostamisen erittäin haastavaksi. Minulla oli mielessäni visio siitä, millainen oppaasta pitäisi tulla, mutta oman graafisen osaamisen rajoitteet sekä oikeinlaisten ohjelmien puute aiheuttivat minulle paljon vaikeuksia ja päänvaivaa. Päädyin lopulta

tekemään oppaan Word-ohjelmalla, mikä rajoitti ulkoasun suunnittelua melko paljon.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni innoittavana teemana on ollut lapsen ja aikuisen suhteen parantaminen ja turvallisuuden lisääminen tässä suhteessa. Koen myös, että varhaiskasvatuksella olisi tarjottavanaan valtava potentiaali tiedon ja ymmärryksen lisääntyessä. Jokainen kaltoinkohdeltu lapsi on liikaa ja jokainen ansaitsee tulla autetuksi ja nähdyksi arvokkaana ja ihastuttavana lapsena.

Varhaisissa hoivasuhteissaan traumatisoituneet lapset ovat erittäin suurella riskillä saada erilaisia mielenterveyden ongelmia ja heille kasaantuu myöhemmällä iällä ongelmia ihmissuhteissa ja käyttäytymisessä. He ovat vaarassa syrjäytyä ja joutua rikollis- ja päihdekierteeseen. Kustannukset muodostuvat moninkertaisiksi siihen nähden, että näitä lapsia ja perheitä autettaisiin tehokkaasti jo varhaisessa vaiheessa. Yhteiskunnallamme ei yksinkertaisesti olisi varaa jättää panostamatta lapsiin ja nuoriin.

Traumatisoituneet lapset ovat myös jatkuvasti vaarassa tulla väärinymmärretyiksi ja -kohdelluiksi kasvatusympäristöissään. Heidän runsas ja kompleksinen käytöksensä herättää monesti ympäristössään ärtyneisyyttä, suuttumusta ja turhautumista. Mikään ei tunnu tehoavan ja aikuiset ovat neuvottomia näiden lasten edessä. PACE-menetelmää on käytetty menestyksekkäästi osana DDP:tä jo vuosikymmeniä. Se on tehokas ja yksinkertainen menetelmä ja se sitoo lasta hoitavat tahot yhteen. Moniammatillinen yhteistyö, avoin kasvatuskumppanuus ja ymmärtävä ja hyväksyvä asenne lasta kohtaan ovat keinoja onnistua. (Välivaara 2010.)

Olen yllättynyt siitä, miten harva varhaiskasvatuksen ammattilainen oli aiemmin kuullut PACE-asenteesta. Kyseessä on toki hyvin subjektiivinen ja pieni otos aiheeseen liittyen, mutta määrä on silti pieni kun vertaan sitä siihen, että aihetta sivuttiin lähes jokaisessa tätä opinnäytetyötä varten lukemassani teoksessa. Jokainen lukemani kiintymyssuhteen traumasta kertova kirja nosti kiintymykseen perustuvan terapeuttisen asenteen

keinoksi auttaa lasta ja kohdata hänet hänen tarpeitaan vastaavalla tasolla. On mielestäni erittäin tärkeää, että tämä tieto ja ymmärrys traumatisoituneen lapsen kohtaamisesta on jokaisella varhaiskasvatuksen ammattilaisella. Esimiesten ja varhaiskasvatuksen johdon velvollisuus on tuoda tämä tieto kentälle ammattilaisten käyttöön.

7.1 Työn merkitys ja hyödynnettävyys

Kiintymyssuhdetraumasta tai kiintymyssuhteen pulmista kärsiviä lapsia on Suomessa valtavasti. Kuten Johdannossa on mainittu, kolmannes 15-vuotiaista on kokenut omassa kodissaan fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa. Lasten kaltoinkohtelulla on erittäin kauaskantoisia seurauksia. Asiaa pahentaa se, että kiintymyssuhteen traumat siirtyvät helposti yli sukupolvien. Jokainen traumatisoitunut sukupolvi kasvattaa uuden emotionaalisesti kyvyttömän sukupolven aikuisia, jotka jatkavat kierrettä. Tähän kierteeseen on kyettävä puuttumaan ja se vaatii puuttumista usealla eri taholla.

Lapsen kykyä selviytyä on mahdollista lisätä. Myös syrjäytymisriskiä on mahdollista vähentää. Varhaiskasvatuksella on tässä tärkeä rooli ja velvollisuus. Useat suomalaisten kiintymystyyliä tarkastelleet tutkimukset osoittavat, että suomalaisten kiintymystyyli on useimmiten välttelevä. (mm. Väливаara 2010.) Itsenäistävät kasvatuskäytäntömme saattavat aiheuttaa sen, että lapselta vaaditaan itsenäisyyttä tilanteissa, joissa hän ei vielä pärjää. PACE-asetteen käyttöönotto vaatii käyttäjältään syvällistä työstämistä, jotta oma kiintymystyyli tulisi tunnistettua ja hyväksyttyä ja sen vaikutus omaan työhön pystyttäisiin näkemään.

Jatkuva ammatillinen tuki ja koulutus ovat tarpeen, jotta lasten tarpeisiin voidaan vastata heidän tarvitsemallaan tavalla. PACE-asette tulisi olla pohjana kaikessa lapsen kanssa tehtävässä työssä. Kasvattajan asenne on avainasemassa traumatisoituneen lapsen kanssa tehtävässä työssä. Mikäli kohtaaminen ei perustu turvallisuuteen ja suhteen luomiseen, voivat muut rinnalla käytetyt menetelmät olla tehottomia. (Väливаara 2010.) PACE-asette on mahdollisuus parantaa kaikenlaista vuorovaikutusta, myös

aikuisten välistä. Sitä voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa sen kaikilla alueilla. Sen yksinkertainen toiminta-ajatus tekee sen mahdolliseksi kaikille kasvattajille. (Golding 2014, 33.)

Kiintymyssuhdeteoria on saanut alkunsa jo 1950-luvulla ja yhä edelleen erittäin tutkittu teoria. Se selittää perustavanlaatuisella tavalla yksilön käytöstä silloin kun hänen kiintymyssuhteessaan on tapahtunut katkos. Se myös tarjoaa väylän ymmärtää tätä käytöstä ja jopa korjata sitä.

Kiintymyssuhteen traumoja on pidetty erittäin vaikeasti korjattavina. Lapsen vanhempien ollessa kaikkein vahingollisimpia lapselleen, lapsen usko elämään ja toisiin ihmisiin rikkoutuu pysyvästi. Tätä kutsutaan osuvasti sielun murhaksi. (Suokas-Cunliffe, 2006. 1.) Suhteen uudelleen rakentamiseen perustuvat hoitokäytännöt ja yksilön kohtaamisen tärkeyteen panostavat terapiamuodot ovat kuitenkin osoittautuneet tehokkaiksi. (Välivaara 2010.) PACE tarjoaa aikuiselle tuen ja välineen, jonka avulla hänen on mahdollista lisätä lapsen turvallisuuden tunnetta ja tarjota korjaavaa ja eheyttävää vuorovaikutusta.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan kaikessa tutkimuksessa perustana on rehellisyys ja rehtiys. Hyvä tieteellinen käytäntö pätee myös opinnäytetöiden laadintaan. Opinnäytetyötä tehdessä on kiinnitettävä huomiota huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Lähteet on merkittävä asianmukaisesti ja kaikkea raportointia ja arviointia leimaa avoimuus ja vastuullisuus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012)

Tässä opinnäytetyössä lähteisiin on viitattu huolellisesti. Lähteitä on arvioitu kriittisesti ja kaikki lähteet ovat luotettavia sekä kirjoittajat tunnettuja alallaan. Lähteinä on käytetty mahdollisimman tuoreita lähteitä. Lähteet ovat pääasiassa enintään 10 vuotta vanhoja. Lähteinä on käytetty pääasiassa ensisijaisia lähteitä. Opinnäytetyö sisältää joitakin toissijaisia lähteitä, koska teosten alkuperäiskieli oli ruotsi, eikä niitä saanut suomennettuna.

Kaikessa tutkimuksessa pyritään jatkuvasti arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Reliaabeliudella tarkoitetaan mittautulosten toistettavuutta. Toimintatutkimuksessa, joka kehittämistutkimuskin on, tämä on ongelmallista, koska toimintatutkimus tähtää nimenomaan muutokseen. Tästä johtuen uusintamittauksella ei voida koskaan päästä samaan lopputulokseen kuin edellisellä kerralla. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 147.)

Tutkimuksen arvointiin liittyy myös käsite validius. Validiudella tarkoitetaan pätevyyttä eli sitä, että mitataan juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Heikkinen ym. ottavat esiin, että toimintatutkimuksessa myös validius on hankala käsite. Tulkinnoilla rakennetaan sosiaalista todellisuutta ja näkökantamme riippuu aina siitä, millä tavoin ja miltä kannalta asiaa tarkastellaan. (Heikkinen ym. 2007, 149.)

Olen opasta kootessani pyrkinyt saamaan mahdollisimman laajan kuvan PACE-asenteesta ja siihen olennaisesti liittyvistä käsitteistä.

Työskentelyäni on ohjannut tietoni varhaiskasvatuksesta toimintaympäristönä sekä varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asetukset, jotka määrittävät tietyt raamit kasvattajien toiminnalle ja tavoitteille. Lisäksi minua on ohjannut kaikki ammattikasvattajana omaamani tieto lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta.

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden luotettavuutta parantaa tarkka ja selkeä kuvaus prosessin toteuttamisesta. Lisäksi on kuvattava tarkasti ne olosuhteet jotka vallitsivat aineistoa tuottaessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232.) Olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tarkasti sen, miten oppaan toteuttaminen on tapahtunut ja millä tavoin sen sisällöt ovat valikoituneet. Olen käyttänyt lähdemateriaalin kartoittamisessa informaatikoiden apua ja aineisto on ollut laaja. Olen opasta laatiessani syventynyt jokaiseen suomennettuun PACE-menetelmää kuvaavaan teokseen. Pyrin myös tietoisesti etsimään artikkeleita ja teoksia, jotka sisältävät metodin kriittistä tarkastelua, jotta olisin voinut ottaa nämäkin näkökannat huomioon.

7.3 Jatko- ja kehittämissuhteet

Opinnäytetyön aihealue osoittautui haastavaksi rajata. Tutkittavia teemoja oli hyvin runsaasti. Varhaiskasvatuksen alueelta osoittautui hyvin haastavaksi löytää terapeuttiseen kasvatustieteeseen linkittyvää dokumentoitua toimintaa. Myös tutkimustietoa terapeuttisesta kasvatustieteestä varhaiskasvatusympäristössä oli hyvin niukasti. Tämä on ongelmallista, koska lapsi viettää päivähoitossa usein suurimman osan päivästään. Lisäksi yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteistä on saattaa lapsi varhaiskasvatuksen piiriin tukemalla tällä tavoin perhettä.

Jatkoa ajatellen olisi hyvä selvittää, millaista osaamista varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on kiintymyssuhdetraumoihin liittyen. Osataanko ongelma tunnistaa ja paikallistuu se nimenomaan kiintymyssuhteen pulmiin? Millaista koulutusta ja ammatillista osaamista henkilöstöllä tällä hetkellä asiaan liittyen on ja millaista tietoa tai koulutusta he kokevat tarvitsevänsä lisää? Oppaaseen liittyen olisi hyvä selvittää, miten paljon Kouvolan alueella on kiintymyssuhteen ongelmista tai traumaista kärsiviä lapsia. Omassa yksikössäni tämän haasteen kanssa kamppailevia lapsia löytyy jokaisesta ryhmästä. Onko tämä tilanne, joka pätee koko Kouvolan alueella? Onko olemassa alueellisia eroja, joiden perusteella tietoa ja koulutusta tulisi kohdentaa?

On arvioitu, että joka kolmas pakolaistaustaisena maahanmuuttajana Suomeen tulevista lapsista on vakavasti traumatisoitunut. Lisäksi, vaikka lapsi olisi syntynyt ja kasvanut Suomessa, hänen vanhempansa voivat kärsiä esimerkiksi traumaperäisestä stressihäiriöstä, jolloin vanhemman voi olla vaikea muodostaa turvallista kiintymyssuhdetta lapsensa kanssa ja lapsi altistuu edelleen kiintymyssuhteen ongelmille. (Thl.fi 2016) PACE- asenne toimii kulttuuri- ja kielirajoista huolimatta ja sillä voisi olla merkittävä asema pakolaistaustaisen perheen hyvinvoinnin lisäämisessä.

Kuten aiemmin on tullut ilmi, PACE-asetus vaatii kasvattajalta aktiivisuutta ja halua rakentaa kiintymykseen perustuva suhde lapseen. Oppaaseen on mahdollista liittää myös koulutus, joka jaettaisiin koko Kouvolan alueelle. Tähän liittyen voisi olla hyvä koostaa oppaan lisäksi varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnattu työkirja, jossa olisi erilaisia harjoituksia, joiden avulla omaa ammatillisuutta ja kasvatusasennetta olisi mahdollista työstää ja tarkastella syvällisesti.

Voisi olla hyvä koostaa opas graafisen suunnittelun ammattilaisen kanssa. Kuten aiemmin mainitsin koin pulmalliseksi sen, että oma osaamiseni on nimenomaan teoretiedon tuottamisessa. Oppaan ulkoasun suunnittelu jäi vajavaiseksi sen vuoksi, että minulla ei opasta laatiessani ollut graafisen suunnittelun asiantuntijaa apunani.

LÄHTEET

Ahlström, N. 2015. Kiintymyssuhteen merkitys trauma siirtymisessä yli sukupolvien. Teoksessa Anne Suokas-Cunliffe (toim.) Häpestä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 184-198

Becker-Weidman, A. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia: teoria. Teoksessa Arthur Becker-Weidman ja Deborah Shell (Toim) 2008. Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus, 37-76.

Cook, A, Blaustein, M, Spinazzola, J ja Van der Kolk, B. 2005. Complex Trauma in Children and Adolescents. Psychiatric Annals 35:5/May 2005. [Viitattu 6.12.2016] Saatavissa: http://www.nctsn.org/nctsn_assets/pdfs/edu_materials/ComplexTraumaAll.pdf

DDP-network 2016. [Viitattu 8.11.] Saatavissa: <http://ddpnetwork.org/about-ddp/meant-pace/>.

Golding, K.S. 2014. DDP-käsikirja. Hoitava kiintymys – terapeutin vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Käsikirja kasvattajille ja ammattilaisille. Tampere: PT-Kustannus.

Haaramo, S. ja Palonen, K. (Toim) 2002. Trauman monet kasvot. Psykkinen trauma sisäisenä kokemuksena. RT-Print: Pieksämäki.

Heikkinen, H., Rovio, E ja Syrjälä, L. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa. 2007.

Hoitotyön tutkimussäätiö, 2015. Lasten kaltoinkohtelu on mahdollista tunnistaa. [Viitattu 29.12.2016] Saatavissa: http://www.hotus.fi/system/files/Tiedote_lastenkaltoinkohtelu.pdf

Hughes, D. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen. Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: PT-kustannus.

Hughes, D. 2015. Kiintymyskeskeinen perheterapia – vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia. Tampere: PT-Kustannus.

Heikkinen-Peltonen, R. 2015. Kiintymyssuhdefobia ja muistaminen traumapsykoterapiasuhteessa. Teoksessa Anne Suokas-Cunliffe (toim.) Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 184-198.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Suomen Yliopistopaino Oy, Juvenes Print.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas.

Korhonen, T. 2013. Perheväkivallalle altistuneiden lasten kehitykselliset riskit ja lasten auttaminen. Lähisuhde- ja perheväkivaltaa työssään kohtaavien valtakunnallinen verkostofoorumi Oulu 19.9.2013. [Viitattu 3.10.2016.] Saatavissa: <http://ensijaturvakotienliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/a1d8bb7bed37e562f4394cc5958424b5/1475570943/application/pdf/4029130/Perhev%C3%A4kivallalle%20altistuneiden%20lasten%20kehitykselliset%20riskit%20ja%20lasten%20auttaminen%20%28jaettava%20versio%29.pdf>

Mäntymaa, M ja Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. [Viitattu 10.9.2016] Saatavissa: http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/uusinnumero?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo91150

Poijula, S. 2016. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.

Sinkkonen, J. ja Korhonen, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Riika: Kustannus Oy Duodecim.

Suokas-Cunliffe, A. 2006. Lapsuuden kompleksisen traumatisoitumisen seuraukset aikuisuudessa. [Viitattu 23.11.2016] Saatavissa: https://asiakas.kotisivukone.com/files/ttkeskus.palvelee.fi/tiedostot/suokas_cunliffe_2.pdf

Suokas-Cunliffe, A. ja Maaranen, P. 2014. Traumapsykoterapia auttaa varhaisiän kiintymyssuhteessa traumatisoituneita. Suomen lääkirlehti. 41/2014. [Viitattu 6.12.2016] Saatavissa: <http://docplayer.fi/3321929-Traumapsykoterapia-auttaa-varhaisian-kiintymyssuhteessa-traumatisoituneen.html>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2016. Turvapaikanhakijoiden traumat ja mielenterveyden tukeminen. [Viitattu 29.12.2016] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/pakolaiset-ja-turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-traumat-ja-mielenterveyden-tukeminen>

Toppari, H. 2015. Paripsykoterapia ja puolison tuki vakavasti traumatisoituneiden asiakkaiden hoitamisessa. Teoksessa Anne Suokas-Cunliffe (toim.) Häpestä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 184-198.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Välivaara, C 2010. Ihmeet tapahtuvat arjessa. Traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa. [Viitattu 29.12.2016] Saatavissa: http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/raportit/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf

Yle, 2012. Värit ovat ikivanha visuaalinen kieli. [Viitattu 29.12.2016]
Saatavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/12/10/varit-ovat-ikivanha-visuaalinen-kieli>

